Kalikadevi Arts, Comm. And Science College, Shiur(Ka)

Departmenrt Of Sociology

Dr. Sudhir A. Yevle

“वन नेशन - वन इलेक्शनचा समाजशास्त्रीय अभ्यास: शिरुर (का) तालुक्याच्या संदर्भात”

“A Sociological Study Of One Nation One Election : With Reference to Shirur (ka) Taluka”

प्रस्तावना-

निवडणुकी प्रक्रियेतील समस्या

- कालखंड ५०-६० दिवस
- कोणत्याना कोणत्या राज्यात निवडणूका
- आयोगाला स्वतःचा कर्मचारी वर्ग नाही
- विविध शासकीय खात्यावरील कर्मचाऱ्यावर अधिकचा भार
- कर्मचाऱ्यांच्या कामावर परिणाम
- आचारसंहिता आणि निर्णय प्रक्रियेवरील परिणाम
- पंतप्रधान,मुख्यमंत्री,मंत्री ,खासदार, आमदार इ.चा वेळ

निवडणुकी प्रक्रियेतील नवविचार प्रवाह

- Right To Reject
- Right To Recall
- First Past The Post
- Compulsoriness Of Voting
- One Nation -One Election

अभ्यासाची उद्दिष्टे (Objectives Of Study)

- सार्वत्रिक निवडणूका एकत्रित घेतल्यामुळे वेळ आणि पैश्याची किती प्रमाणात बचत होऊ शकेल याचा अभ्यास करणे ;
- मतदानाची टक्केवारीत वाढ आणि एकत्रित निवडणुकांचा सहसंबंध अभ्यासने ;
- एकत्रित निवडणूकीमुळे जातीयता , धार्मिकता आणि भ्रष्टाचार कमी होऊ शकेल का ? याचा अभ्यास करणे ;
- प्रतिनियुक्त कर्मचाऱ्यांचा निवडणूक प्रक्रियेतील सहभागाच्या संदर्भात निर्माण होणा-या अडचणींचा अभ्यास करणे ;
- मतदानाची अनिवार्यता आणि एकत्र निवडणूका FPTP-(First Past The Post) ला उपाय ठरू शकतो का ? याचा अभ्यास करणे ;
- उमेदवारास नाकारण्याचा अधिकार (Right To Reject) आणि उमेदवारास परत बोलावण्याचा अधिकार (Right To Recall) संदर्भात मतदारांची मते जाणून घेणे.

अभ्यासाचे वेगळेपण(Uniqueness Of Study)

- संशोधीत साहित्याचा आढावा- Economic And Political Weekly, India Today, ICSSR,CMS इत्यादीचा आढावा
- सध्या CMS व Gokhale Institute मध्ये राजकीय पक्षांच्या नगरपालिकांमधील निवडणुक खर्चाविषयीचे संशोधन सुरू
- India Today १४th December च्या अंकात कौशिक डेका यांचा राजकीय पक्षांना होणाऱ्या फंडाविषयीचे संशोधन प्रकाशित
- अर्थात, प्रस्तुत संशोधन हे निवडणुक प्रक्रियेतील सुधारणाविषयी दृष्टिकोन जाणून घेऊन आणि निवडणुक प्रक्रियेतील सहभागी कर्मचारी केंद्रिभूत मानून हा पहिला अभ्यास असेल असे सध्यातरी वाटते.

संशोधन पध्दती (Research Method)

- ९५गावा पैकी १० % गावांची निवड लॉटरी पध्दतीने निवड = १० गावे
- निवडलेल्या १० गावातील १२३२१ मतदान असून त्यापैकी १% सोयीस्कर नमुना निवड पध्दतीने मतदारांची निवड १२०
- निवड प्रक्रियेतील सहभागी अधिका-यांची निवड लॉटरी पध्दतीने
    - मतदान केंद्रप्रमुख एकूण = १३
    - निवडणूक अधिकारी = १३
    - पोलिस कर्मचारी= १३
    - बीएलओ = १३ एकूण ५२
- प्राथमिक माहिती मिळविण्याकरीता मुलाखत अनुसूचीचा वापर तसेच वरिष्ठ अधिकाऱ्यांच्या अनौपचारीक मुलाखती.

संशोधनाचे महत्त्व (Importance of Study)

- एकत्रित निवडणुकीचे फायदे व तोटे समजण्याकरिता ;
- एकत्रित निवडणुकीतील अडथळे समजण्याकरिता ;
- प्रतिनियुक्तीवरिल कर्मचा-यांच्या गुणवत्तेवर होणारा परिणाम समजण्याकरिता ;
- निवडणुक प्रक्रियेतील नविन सुधारणा विषयी मतदारांची मते जाणून घेण्याकरिता हा अभ्यास महत्वाचा आहे ;
- सार्वत्रिक निवडणुकीच्या एकत्रिकरणामुळे होणारे सामजिक परिणाम लक्षात येण्याकरिता ;

निवडणुक सुधारणा विषयक नव विचारप्रवाह

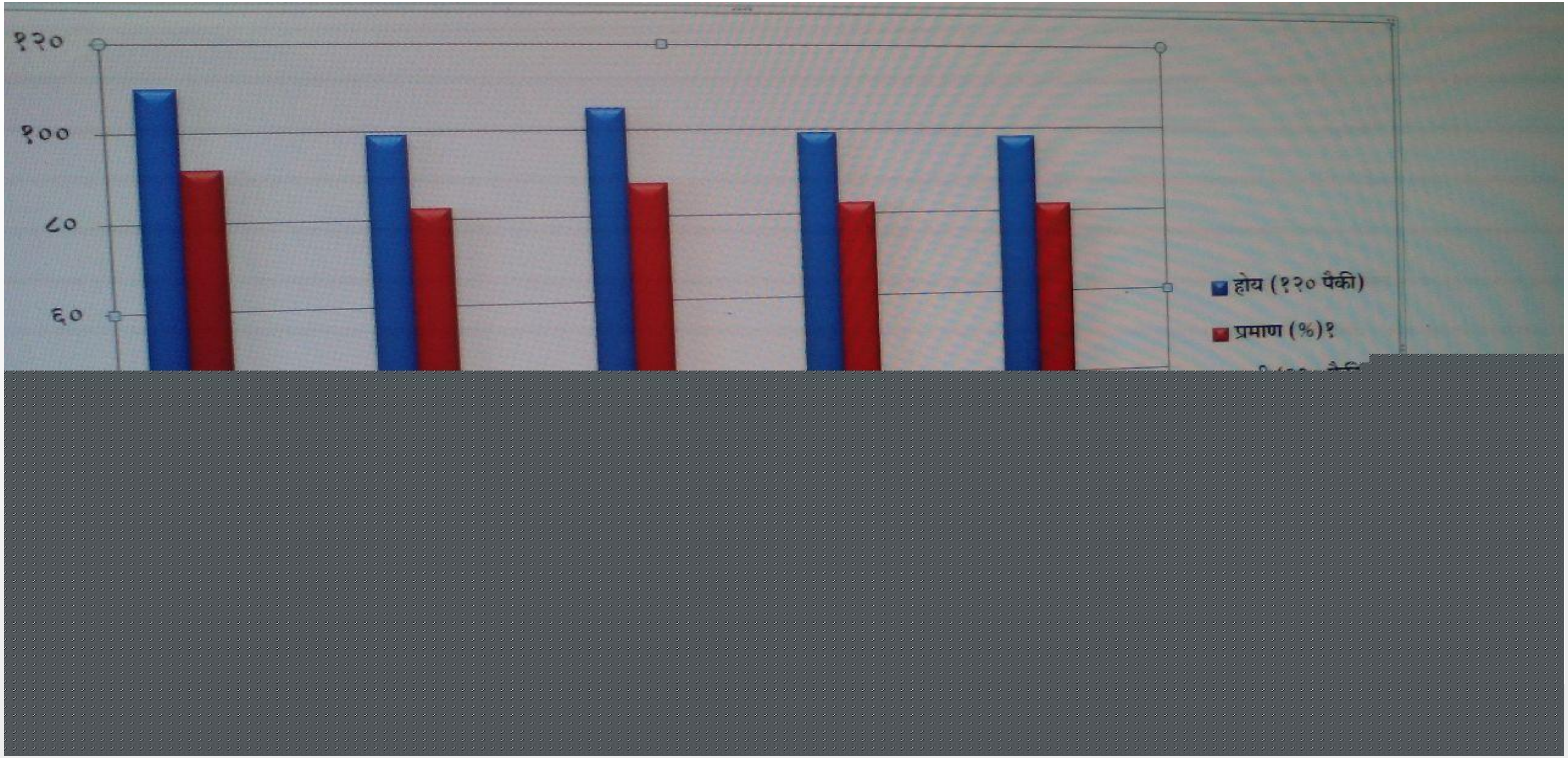

सारणी क्र. २

सार्वत्रिक निवडणुकांच्या एकत्रितेमुळे होणाऱ्या सामाजिक परिणामांचे विश्लेषण

अ.क्र.	सामाजिक परिणाम	होय (१२० पैकी)	प्रमाण (%)	नाही (१२० पैकी)	प्रमाण (%)
१	जातीयता कमी होईल.	७३	६०.८३	४७	३९.१७
२	धार्मिकता कमी होईल.	७३	६०.८३	४७	३९.१७
३	भ्रष्टाचार कमी होईल.	५८	४८.३३	६२	५१.६७
४	राजकीय पक्षांचा वेळ व खर्च वाचेल.	८०	६६.६६	४०	३३.३४
५	मतदारांचाही वेळ वाचेल.	७९	६५.८४	४१	३४.१६
६	एकत्रित निवडणुकीमुळे मतदानाचे प्रमाण वाढेल.	१०२	८५.००	१८	१५.००
७	बोगस मतदानाचे प्रमाण कमी होईल.	९८	८१.६७	२२	१८.३३

(बहुप्रतिसादक सारणी)

प्रतिसादकांचे वय आणि शिक्षण विषयक पार्श्वभूमी

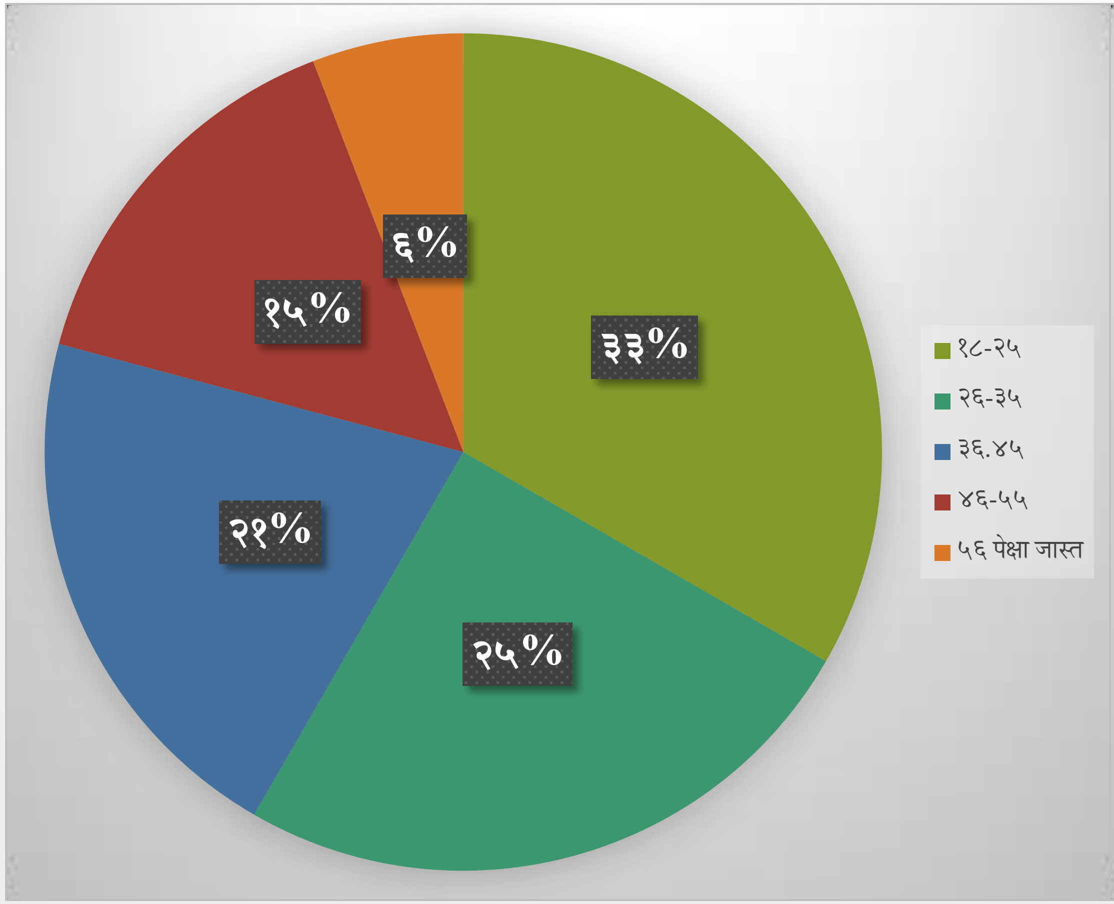

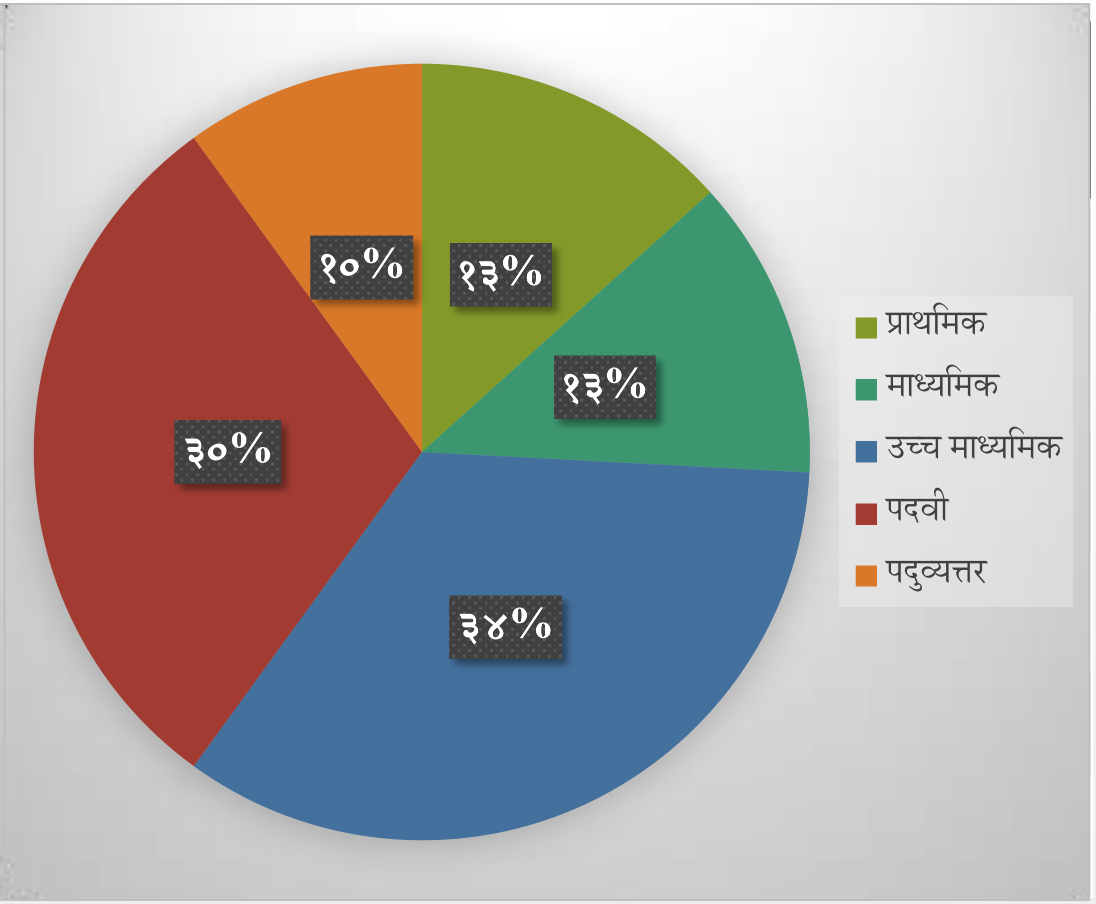

सारणी क्र.४

सततच्या निवडणुकीतील कर्तव्याविषयी कर्मचाऱ्यांच्या मतांचे विश्लेषण

अ. क्र.	कर्मचा-यांची विविध मते	होय (५२ पैकी)	प्रमाण (%)	नाही (५२ पैकी)	प्रमाण (%)
१	सततच्या निवडणुकीमुळे आणि प्रतिनियुक्तीमुळे मुळ कामावर परिणाम होतो.	४९	९४.२३	०३	०५.७७
२	निवडणुक आयोगाने स्वतंत्र कर्मचारी वर्ग नेमावा.	५०	९६.१५	०२	०३.८५
३	प्रतिनियुक्तीच्या काळात प्रमुखाचे सहकार्य मिळते.	१८	३४.६२	३४	६५.३८
४	वैयक्तिक आणि महत्वाची अडचण समजून घेतली जाते.	१८	३४.६२	३४	६५.३८
५	निवडणुक कामाचे मानधन मिळते.	२०	३८.४६	३२	६१.५४

(बहुप्रतिसादक सारणी)

क्रमशः

क्रमशः

अ.क्र.	कर्मचा-यांची विविध मते	होय (५२ पैकी)	प्रमाण (%)	नाही (५२ पैकी)	प्रमाण (%)
६	निवडणुक कर्तव्य टाळण्याचे प्रयत्न करतो.	३६	६९.२४	१६	३०.७६
७	प्रतिनियुक्तीच्या काळात अधिकचा वेळ देऊन मुळ कार्यभार सांभाळावा लागतो.	५२	१००	-	-
८	कुटुंब , मुळ कार्यभार आणि निवडणुकीची कामे यामुळे भूमिका संघर्षाला तोंड द्यावे लागते.	५२	१००	-	-

(बहुप्रतिसादक सारणी)

ठळक शोध (salient findings):

- बीड जिल्हयात २०१४ च्या लोकसभेचा सरकारी खर्च रुपये १०,२२,८३,६१०/- इतका झाला,२०१५ ची लाकसभेची पोटनिवडणुक +विधानसभांचा एकत्रित खर्च रुपये १०,७६,८५,४१२/-केवळ रुपये ५४,०१,८०२/- जास्त खर्च झाला
- लोकसभा विधानसभेच्या एकत्रित निवडणुकीमुळे कमीत कमी ४० दिवस वाचतील
- प्रतिसादक मतदारांपैकी ८०% तरूण वयोगटातील आणि ७५% उच्च शिक्षित आहेत.
- ८८% प्रतिसादक मतदारांना लोकसभा-विधानसभा निवडणुका एकत्र व्हाव्यात असे वाटते.
- ८०% प्रतिसादकांना स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुका एकत्र व्हाव्यात असे वाटते.

क्रमशः

- ८३% प्रतिसादकांच्या मते Right to Reject आणि Right to Recall हवा

- ४९.१६% प्रतिसादकांच्या मते सार्वत्रिक निवडणुकीमुळे जातीयता आणि धार्मिकता हे प्रश्न मागे पडतील

- राजकीय पक्षांचा खर्च वाचेल असे ६६.६६ मतदारांना वाटते तर मतदारांचा वेळ वाचेल असे ६५.८४ मतदारांना वाटते.

- तर ५२ % प्रतिसादकांच्या मते भष्टाचार कमी होणार नाही.

- ५२ % प्रतिसादकांच्या मते एकत्रित निवडणुकीमुळे कर्मचारी कमी पडतील

क्रमशः

निष्कर्ष (Conclusion)

- एका मतदान केंद्रावर भत्त्याचे ६६००/- शिरुर कासार तालुक्यात ८२५०००
- बीड मतदार संघात २०१५ च्या विधानसभा व लोकसभेच्या पोट निवडणुकी वेळी रुपये १०२२८३६१०/जर लोकसभा विधानसभा एकत्र झाल्या तर ३,८७०,३४,५६,०२४
- वेळेची आणि श्रमाची बचत होते - मतदार ,कर्मचारी ते पंतप्रधानापर्यंत सर्वांचा
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुका प्रत्येक राज्यात एकाच वेळी स्वतंत्रपणे घ्याव्यात,
- एकत्रित निवडणुकीमुळे मतदानाची टक्केवारी वाढून FPTP या बहुमताच्या प्रक्रियेला पर्याय ठरेल.
- NOTA ऐवजी Right to Reject,Right to Recall या बाजूने मतदार आहेत.

क्रमशः

- जातीयता,धार्मिकता भ्रष्टाचार सारखे सामाजिक प्रश्न मागे पडुन विकासाला प्राधान्य मिळेल का याविषयी मात्र मतदारात साशंकता दिसते.
- बहुसंख्य कर्मचाऱ्यांना निवडणुक कामाचे मानधन वेळेवर मिळत नाही.
- महिला कर्मचाऱ्यांना सर्वात जास्त या काळात भौतिक असुविधेचा सामना करावा लागतो
- कार्यालयीन कामाला आणि निवडणुकीच्या कामाला वेळेची मर्यादा असल्याने दोंन्ही कामे करताना कुटुंबाकडे साफ दुर्लक्ष करावे लागते.
- भूमिका संघर्षाला सामोरे न जाण्याकरिता निवडणुकीचे कर्तव्य टाळण्यासाठी अनेक सबबी सांगण्याचे खोटे प्रकार समोर येतात. त्यामुळे खऱ्या बाबीकडे दुर्लक्ष हाते.

वन नेशन-वन ईलेक्शन प्रक्रियेतील अडथळे आणि उपाय योजना

- घटनात्मक तरतूदी बरोबरच लोकसभा -विधानसभेचे कालखंड समान करावे लागतील.
- बहुमता अभावी पुन्हा कालखंड कमी जास्त होऊ शकतो त्याकरिता उर्वरित कालावधी करीता राष्ट्रपती राजवटीचा पर्याय ठेवावा.
- बोगस मतदान टाळण्याकरीता ,मतदानाची टक्केवारीत वाढ , मत नोंदणी प्रक्रिया आपोआप होण्याकरीता मतदान ओळखपत्राला आधारकार्ड लिंक करुन ऑनलाईल मतदान प्रक्रियेची सुरुवात करावी.
- ग्रामपंचायतीमधील संगणक परिचालकाकडे मतदानाचे काम सोपवावे. (महाराष्ट्रात एकूण ग्रामपंचायती २८,८१३)
- लोकसभा आणि विधानसभेपेक्षा स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुका करीता प्रभाग रचनेमुळे आणि मत देण्याच्या अनेकतेमुळे अडचणीची वाटते. याला पर्याय शोधावा लागेल

संदर्भ (References) -

- इनामदार, पुराणिक (१९८४) : राजकीय समासशास्त्र , कॉंटीनेंटल प्रकाशन , पुणे.
- कुरेशी ए.वाय. (२०१४) : चूनाव सुधारों का इतिहास योजना , जुलै १९८४
- कौशिक डेका (डिसेंबर २०१६) इंडिया टुडे : १४डिसेंबर २०१६
- निकाळजे तुषार(२०१६): भारतीय निवडणुक प्रणाली, स्थिंत्यातरे व आव्हाने , हरिती प्रकाशन, पुणे.
- भारत निवडणुक आयोग जाने.(२०१४) : निवडणुक अनुदेशांचा सार संग्रह.
- महाराष्ट्र राज्य निवडणुक आयोग (२०१६) : नगरपरिषदा, नगरपंचायती, सार्वत्रिक निवडणुक आणि अध्यक्षांची निवडणुक कार्यक्रम आध्यदेश रानिआ/पक्र / २०१६/ प्रक्र /२७/ का- ०६ दि ३०/०८/ २०१६

क्रमशः

- वर्मा अनिल (२०१४) : भारतीय लोकतंत्र एवं चूनाव सुधारणा की आवश्यकता योजना, जुलै १९८४.
- सामान्य प्रशासन महाराष्ट्र राज्य मार्च (२०१४) : लोकसभा विधानसभेच्या सार्वत्रिक निवडणुकीच्या वेळी मतदान मोजणी कामांसाठी नियुक्ती अधिकाऱ्यांना कर्मचाऱ्यांना द्यावयाच्या भत्त्याचा आदेश टिडीए १००९/ प्रक्र ३१०/०९/३३ दिनांक ०८/०४/२००९
- लोकराज्य (डिसेंबर २०१६)
- www.finacialexpress.com accessed on 8 December 2016
- www.insideindia.com accessed on 8 December 2016
- www.Eci.nic.in accessed on 8 December 2016

THANK YOU!

एकत्रित निवडणुकीला राजकीय पक्षांच्या विरोधाची कारणे

- राष्ट्रीय पक्षांचे वर्चस्व राहील.
- प्रादेशिक पक्षांचा विरोध .
- राजकीय पक्षांना दोन जाहीरनामे प्रकाशित करावे लागतील.
- प्रादेशिक प्रश्न मागे पडतील.
- राजकीय पक्ष व मतदार यांच्यातील संबंध कमी होतील.
- लहान राजकीय पक्षांना ही निवडणुक परवडणारी नाही.